

Museokaupungin modernisointi

Stanislav Savitski

Paljon on jo tehty. Suunnitelmat Gogolin muistomerkin pystyttämiseksi, joille viimeiseen kahteenkymmeneen vuoteen kukaan ei jaksanut enää edes nauraa, on haudattu “neljän arkkitehdin hautuumaalle”. Gogolin sijaan Maneesiaukiolta löytyvät nykyään Quarenghin, Rastrellin, Rossin ja Trezzinin rintakuvat – lahja italialaisilta ystävillemme. Läheisen talviurheilustadionin takana olevaan puistikkoon on rakennettu esimerkiksi eurostandardit täyttävä asuinrakennus, jossa neliöhinnat ovat mielikuvitukselliset. Sen edustama uusi historiallinen eklektismi, jossa klassisiin julkisivuihin on yhdistetty kasvihuoneen lasiseiniä ja kaupunkikartano saatu näyttämään lipastolta, on yritetty piilottaa massiivisen Turgenjevin muistomerkin taakse. Ja tähän on toistaiseksi pysähdytty.

Insinöörilinna miltei onnistuttiin palauttamaan alkuperäiseen asuunsa. Restauroidun julkisivun edustalle juuri kaivettu kanava piti kuitenkin kuivattaa, kun levä alkoi kukkia seisovassa vedessä ja koko paikka haista suolta. Linnan pihalle sijoitettiin mustaakin mustempi Paavali I, Taideakatemian pihalle taas sen ensimmäisen johtajan kreivi Šuvalovin hullunkurisen pitkäorminen patsas. Jälkimmäisen oli Moskovan kiistellyistä patsashankkeista tunnettu kuvanveistäjä Zurab Tsereteli suunnitellut Malaja Sadovajalle. Lopputuloks on kuitenkin hyvä juuri näin, sillä nyt kumpikaan patsaista ei näy kadulle. Samaan aikaan Kamenny- ja Krestovskinsaarelle on noussut uusia taloja kuin sienä

sateella. Ja koska näillä paikoilla eliittitaloista saa varman tuoton, uudisrakennusten ulkomuoto ilmentää ennen muuta asukkaidensa varallisuutta. Muualla kyse onkin jo sitten arkkitehtuurista.

Eurostandardit

Historiallisen keskustan intensiiviseen rakentamiseen verrattuna julkinen keskustelu, jota on käyty Mariinskin teatterin uudisrakennuksen kilpailutöistä, on ollut yhtä kaupungin modernisointisuunnitelmien voittokulkua. Pietari uusiutuu, ja 300-vuotisjuhlien ansiosta paikallinen keskustelu sai valtiolliset mittasuhteet. Juhlinta ylitti suureellisuudessaan kaikki tähänastiset Puškinin juhluvuodet. Restauraatioaallon kohteeksi joutuneet, kaupungin ulkopuolella sijaitsevat keisarillisen perheen palatsit ovat saaneet häikäisevällä ylellisyydellään pinttyneimänkin skeptikon vakuuttuneeksi siitä, että Venäjä on satumaisen rikas maa. Puheet Pietari Suuren työn jatkamisesta ja koko maan pian koittavasta eurooppalaistamisesta eivät ole olleet koskaan niin voimakkaita kuin 300-vuotisjuhla viikolla. Juuri sopivasti juhlia varten ilmestyi Aleksandr Sokurovin elokuva *Venäläinen arkki*, jossa valtaapitävien länsimielisyyttä kuvittaa keisarillisten aarrekammioiden loistokas sisältö. Ulkomaalaisilla on helpompaa: käännettäessä ohjaajan ajatusten syvällisyys katoaa ja elokuva muuttuu pelkäksi mukaansatempaavaksi videoekskursioksi Eremitaasiin.

Jälleen kerran päättäväisesti kohti länttä kääntyneen valtakunnan entisestä pääkaupungista on tullut yksi harvoista Venäjän ja Euroopan yhteensuuluvuuden osoituksista. Pietarille povataan loistavaa tulevaisuutta. Viime vuosikymmenten muse-

Dmitri Konradt: Valokuva Pietarista.

aalisen horrostilan jälkeen kaupunki on taas ottamassa paikkansa historiassa, ja nykyisten muutosten tulisi lopulta kääntyä sen eduksi. Totta kai olisi mukavaa, jos nykyarkkitehtuuri osoittaisi parempaa makua. Mutta toisaalta – onko kaupungin nykyisen ilmeen pitkälti luonut 1800-luvun jälkipuoliskon ja 1900-luvun alun rakennuskantakaan lopulta niin täydellistä? On mielenkiintoista nähdä, muuttuuko käsityksemme Pietarista sen jälkeen, kun kaikki pseudobarokkirakennukset ja 1800-luvun vuokratalot saadaan kunnostettua.

Historiallisten rakennusten kiivas kunnostaminen on ollut alkua kaupungin modernisoinnille, sen huippu tulee olemaan Mariinskin teatterin uudisrakennus. Vältetään turhaa paatosta ja tarkastellaan asiaa kaupungin asukkaiden näkökulmasta. Pienimuotoisuus, toissijaisten yksityiskohtien asettaminen suurten aatteiden edelle, kaupungin subjektiivinen kokeminen, arjen käytännölläheisyys, katse sisältäpäin, koruton puhe ja pietarilainen ironia eivät ole yhtään sen huonompia lähtökohtia asiantuntijuudelle kuin perinteisetkään.

Neuvostokauden jälkipuoliskolla leningradilaiset alkoivat palvoa kaupunkiaan ja muuttuivat eräänlaisiksi mallituristeiksi. Leningradista tuli valankumousta edeltävän ajan museo, mikä sai sen asukkaat tuntemaan itsensä arkistokappaleiksi. Juuri tästä kertoo yksi 1970-luvun parhaista romaaneista, Bitovin *Puškinin talo*. Itse asiassa myös käsitys pietarilaisten sivistyneisyydestä on nimenomaan neuvostoliittolainen. Vai kuvattiinko kylmän ja hengettömän pääkaupungin asukkaat mukalaisiksi 1800-luvun venäläisessä kirjallisuudessa? Neuvostoajan perintöä oleva pietarilainen isänmaallisuus ei ole sekään asettunut vastustamaan modernisointia, mutta se on tehnyt siitä monimutkaisempaa.

Aloitetaan siitä, mitä olisi kannattanut välttää, eli paljasjalkaisuuden korostamisesta. Minäkin muistan hyvin, paljonko sai 0,3 litran olutpullosta tai majoneesipurkeista palautuspisteessä, jonka paikalla nyt sijaitsee jääkiekon maailmanmestaruuskilpailujen järjestelykomitean toimistorakennus (itse kisoissa Venäjä jäi 11:ksi). Paikalla ollut olutkoju,

jollaisia Sergei Dovlatov on proosassaan niin ylittänyt, oli minulle paljon rakkaampi kuin nykyinen rakennus ja sen edessä oleva veistos *Ajan virta*. Tästä huolimatta olisi noloa antautua liikutuksen valtaan kun muistelee menneitä – sen verran huonoon valoon on myöhäisen neuvostoajan arjen mieltömyys nostalgian saattanut. Runolliseksi heittäytyminen ei ole alkuunkaan paras tapa analysoida neuvostoajan perintöä.

Loppujen lopuksi keisarillisesta Pietarista ei ole jäljellä niin kauhean paljoa. Pietari Suuren luomus oli Leningrad neljänneksen ei niin kovin pitkstä historiastaan. Neuvostoajana Nevan valtakadun muodostaman akselin ympärille ryhmittynyt asemakaava sotkettiin kaoottisella rakentamisella sekä lähellä keskustaa että kaupungin laitamilla. Konstruktivismi, *kirovkat*, Stalinin empire, saksalaisten sotavankien rakentamat talot, *hruštševkat*, *brežnevkat* ja muu sarjatuotanto ovat ilman muuta muuttaneet kaupungin ilmettä. Joitakin saattavat hämätä Tiedeakatemian tai Jusupovin palatsin näyttävät julkisivut. Mutta mitä muuta ne – samoin kuin kaupungin ulkopuolella sijaitsevat keisarillisen perheen palatsit – ovat kuin seurausta myöhäisellä neuvostoajalla alkaneesta hankkeesta muistomerkkien kunnostamiseksi? Nämä Pietarin keisarilliset paikat ilmentävät neuvostoliittolaista ajatusta kaupungista ulkoilmamuseona, jollaiseksi se sodan jälkeen muutettiin. Niinpä entisille leningradilaisille “pietarilainen” tarkoittaa ennen muuta jonoa kioskilla, keskustan katujen kivilaatoilla päällystettyjä jalkakäytäviä, reittitakseja, bileitä klubeilla, boutiqueita ja ravintoloita joiden nimet on kirjoitettu väärin, olutpulloja ohikulkijoiden käsissä, tavaranzoutta, onnettomuuksia metrossa, silmille hyppiviä mainoksia ja jokapäiväisen elämän edellyttämää jatkuvaa luovimista. Toki kaupunkia voi rakastaa Gogolin, Dostojevskin ja Belyin Pietarina, mutta valtiollisen modernisaatioprosessin keulakuvaksi noussut nyky-Pietari on ennen muuta jälkisosialistinen paikka. Sitä vain ei taida olla kovin muodikasta myöntää.

Mariinskin uudisrakennuksesta on tullut vertauskuva modernisointiohjelmalle, jonka taustalta löytyy Pietarin länsimielinen eliitti. Kaupungissa käyn-

nissä oleva rakennusboomi toimii taustana merkittävälle hankkeelle, jonka painoarvoa 300-vuotisjuhla on entisestään lisännyt. Tästä lähin kaikki tulee olemaan kuin sivistyneessä maailmassa – ja se ei voi kuin ilahduttaa. Tosin joskus tuntuu siltä kuin länsimaistaminenkin olisi yksi osa haudatuksi tulleeseen utopian perintöä. Eurostandardit ovat kuin toteutunut haave kapitalistisiin maihin suuntautuvista matkoista ja merkkivaatteista. Kapitalismin etulinjasta katsottuna saattavat Moskova ja Pietari näyttää nykyään jo itse länttäkin läntisemmiltä. Sivilisaatio on saapunut kyläpahaseemme, ja niinpä uuden teatterinkin tulee olla eurostandardien mukainen.

Älkää odottako Baudrillardia

Toistaiseksi meiltä on puuttunut jotain, mitä verrata British Museumin lasikattoon, Louvren pyramidiin tai Berliinin valtiopäivätalon uuteen kupoliin. Nyt tilanne saattaa maestro Gergijevin ponnistelujen ansiosta tulla korjatuksi. Ensimmäisen suunnitelman Mariinskin lisärakennuksesta laati amerikkalainen Eric Moss, joka kuvasi ehdotustaan “Krjukovin kanavan päällä riippuviksi roskapusseiksi.” Sekä Moss että “roskapussien” aiheuttaman kohun jälkeen julistetun kilpailun osallistujat ovat läheneet ehdotuksissaan vanhan teatterirakennuksen ympäristön totaalista uudelleenjärjestelystä. Kilpailun voittajaksi selviytyi Dominique Perrault, ranskalainen Mitterrandin sosialistisen kauden valtionarkkitehti, jonka aikana Pariisin keskustaan nousi useita merkittäviä moderneja rakennuksia. Jotenkin oikein sopiva ehdokas, kun ottaa huomioon että kilpailutehtävänä oli nimenomaan valtakunnantason teatterin suunnittelu. Yhtä lukuunottamatta kaikkiin ehdotuksiin sisältyy puolikaaren muotoinen sali, jossa on presidentillinen aito. Herää kysymys miksi, sillä sellainen on jo vanhassa rakennuksessa. Selvästikin tämä teatteri on tarpeen valtaapitäville – tämä maestro Gergijevin luomus, joka puolestaan haaveilee uudesta näyttämöstä voidakseen esittää useita näytöksiä päivässä. Näytösten lisääminen, valtakunnallisuus, länsimaistaminen – siinä tavoitteet joilla hanketta perustellaan.

Mariinskin uudisrakennus on Pietarissa hyväksytty jo ennakolta. Vaikka kukaan ei näekään kilpailutöiden välillä merkittävää eroa, kaikki ovat mielissään siitä, että saadaan vaihteeksi jotain nyky aikaista. Kilpailuehdotukset eivät ole konkreettisia rakennussuunnitelmia, vaan enemmänkin runollisia unelmia mahdollisesta. Tekijät ovat piirtäneet ilmaan kauniita haavekuvia. Erään venäläisistä osallistujista vangitsee virtuaalisella kävelykierroksella suunnittelemassaan teatterissa “tunne siitä, kuin olisi kiedottu keveään taianomaiseen sfääriin.” Hänen ulkomainen virkaveljensä taas lupaa “keveyden, kuulauden ja taikuuden tunteen,” joka “saa ihmiset hetkeksi vaipumaan haaveisiinsa.” Me tulemme väistämättä “oivaltamaan arkkitehtuurin olemuksen, pääsemään selville sen salaisuuksista ja kohoamaan sen seurassa kohti taiteen horisontteja.” Suunnitelmat näyttävät kristallisilta satulinnoilta, täydellisiltä utopioilta, kommunismin rakentajien lastenlasten chill out -tiloilta. Eikä yksikään niistä ota huomioon Pietarin oikukasta ilmasto.

Edes kilpailun venäläiset osanottajat – joiden mahdollisuuksia voittoon kukaan ei missään vaiheessa pitänyt kovin suurina – eivät uskaltaneet tuhota ruusuisia tulevaisuudenkuvia. Paikallisella kontekstilla ei kilpailussa ollut merkitystä, tärkeämpää oli haaveilu. Osallistujilta ei vaadittu kaupungin tai edes rakennuksen lähialueen tuntemusta. Loppujen lopuksi Perraultin voittokin asetti kyseenalaiseksi koko kilpailun idean. Lopputulos on eriskummallinen kompromissi Mossin alkuperäisen suunnitelman, vallitsevan konservatiivisen ilmapiirin ja virkamiesten juonittelun välillä – särmikäs kokonki, jonka gaalajuhlien ja näytösten puvustusten loisto lähinnä ärsyttää. Alkuperäinen ajatus koristella “jäätynyt suo” valtavilla lasisilla “roskapusseilla” olisi totta tosiaan ollut vahva ele kaupungin uudistamiseksi. Se synnytti kuitenkin vastustusta ja sen sijaan ehdotettiin avoimen kilpailun järjestämistä sekä vaadittiin venäläisten ja ulkomaisten arkkitehtien yhtäläisten mahdollisuuksien takaamista. Ja niin suurenmoisesta kokeilusta tuli jälleen uusi askel Venäjän ja Ranskan välisen kulttuuriyhteistyön lujittamisen tiellä. Koko tarina on kuin liian pitkä ja tylsä vitsi. Toiveet siitä, että Baudrillard

kumppaneineen nyt tulla tupsahtaa uudelle Venäjälle ja ryhtyy pohtimaan “parasimulakrumien despektakularisaatiota”, ovat naurettavia. Enemmänkin tässä olisi käyttöä pilapiirtäjälle.

Suklaata ja kulttuuriretkiä

Euroopassa kukaan ei ole missään vaiheessa luullutkaan, että uudistusten toteuttamiseen riittäisi pelkkä venäläinen lähestymistapa. Kyse ei kuitenkaan ole siitä, että uudistuminen ymmärrettäisiin liian konkreettisesti. Ajatus kaiken vanhan tuhoamisesta ja “uuden, tuoreen ja rohkean” tuomisesta tilalle, eilisen kauheuksien unohtumisesta ikiajoiksi ja syöksymisestä kohti sivistystä jota emme tunne, on nimenomaan nykyvenäläinen unelma. “Myöhäisen neuvostoajan museo” on toki anakronismi, mutta sen muuttamiseksi olisi muitakin tapoja kuin totaalinen tuhoaminen. Vain yhdessä Mariinskin kilpailuehdotuksessa lähdettiin vanhan rakennuskannan osittaisesta säilyttämisestä, paikalla sijaitsevan kulttuuritalon kattamisesta lasisella katoksella. Pyrkimys on kunnioitettava, eikä suinkaan siksi että se osoittaisi kiintymystä totalitarismin aikaiseen empireen, vaan yrityksenä työstää menneisyyttä. Olisihan Quarenghin suunnitteleman viehkeän Litovskin torinkin rakennukset voitu hyödyntää. Sillä ei Quarenghin tuotannossakaan ole kyse pelkästään yhden arkkitehdin luomuksista, joiden myötä kaupungin yleisilme Katariina Suuren aikana muovautui, vaan myös taistelusta uusklassismin ja myöhäisen barokin välillä. Ja eikö se tarina muka ole lainkaan kiinnostava?

Arkkitehtuuri, varsinkin nykyarkkitehtuuri ja varsinkin entisessä ulkoilmamuseossa saisi olla paljon herkempi historialle ja muistille. Mutta tätä siltä ei ole tilattu, joten meidän on tyydyttävä siihen mitä saamme. Kuten yksi kilpailun osallistujista totesi, “luomisprosessin ollessa kiihkeimmillään on arkkitehti kuin vastaanotin, joka yrittää napata sen tärkeimmän viestin.” Ja kuten arvata saattaa, historiallinen muisti ei ole tälläisessä kontekstissa lainkaan kiinnostava aihe, ja sille taajuudelle on vaikea virittäytyä. Kukaan ei ihmettele *Belomorkanal*-savukkeiden olemassaoloa, mutta voisitteko

kuvitella saksalaisia polttelemassa *Buchenwalde*-ja tai *Dachau*? Välinpitämätön suhtautuminen Stalinin ajan rakennushankkeeseen liittyy vain epäsuorasti siihen, että Venäjällä ajatuskin paikallisesta Nürnbergistä on ollut mahdollon. Ennen muuta se on merkki nykypäivän liikeajattelun sisällöllisestä tyhjyydestä, itsenäisyyden aiheuttamasta pelosta ja syvään juurtuneiden hallintokäytäntöjen ja säätelyn aiheuttamasta kyvyttömyydestä työstää historiallisia kokemuksia.

Mariinski ei ole Pietarin tärkeimpiä nähtävyyksiä. Se tunnetaan siitä, että 1800-luvun jälkipuoliskolla siellä kehittyivät venäläinen ooppera ja baletti. Vanha teatterirakennus on arkkitehtuuriltaan lähinnä keskinkertainen eikä synnytä mitään mielenlyhtymiä radikalismiin – etenkin kun sitä tarkastelee siihen myöhemmin lisätyn, rakennuksen symmetrian rikkovan vasemman siiven puolelta. Suoraan sanottuna uudistustyöt olisi kannattanut aloittaa vanhan rakennuksen peruskorjauksella, mutta silloin teatteriryhmä olisi tietysti jäänyt remontin ajaksi ilman näyttämöä. Hiljainen ja uinuva Teatrlnaja-aukio, jonka laidalla Mariinski sijaitsee, ei ole koskaan ollut merkittävien historiallisten tapahtumien näyttämö. Alueella ei voi herättää henkiin keskiaikaista historiaa, kuten kävi Louvren pihalla arkeologisten kaivausten myötä. Siihen ei liity samanlaista siirtomaakauden loistokkuutta, joka ällistyyttää British Museumin kävijän, eikä sen yhteydessä ole kirjastoa, jossa olisi syntynyt Karl Marxin *Pääomaan* tai Vladimir Solovjovin *Kolmeen keskusteluun* verrattavia merkkiteoksia. Se ei symboloi uuden eurooppalaisen valtokeskuksen syntymää, kuten Berliinin Reichstag. Vaikka Mariinskiin liittyy muutoksen symboliikkaa, on se lopulta kuitenkin jäänyt neuvostoliittolaiseksi teatteriksi buffetteineen. Kolme edellä mainittua esimerkkiä arkkitehtuurin avulla tapahtuvasta modernisaatios-

ta ovat kaikki hyvin tietoisia historiasta. Sen sijaan jos pietarilaisen teatterin radikaalit muutostyöt aloitetaan vanhojen rakennusten purkamisesta, menetävät kaikki historialliset näkökulmat merkityksensä. Jokainen kunnan patriootti tietysti toivoo Ostap Benderin lupauksen toteutuvan ja Vasjukin nousevan maailman kulttuurielämän keskukseksi, mutta mitä kunnianhimoisemmat ovat tavoitteet, sitä kömpelömpi on lopputulos.

Modernisointi ja länsimielisyys osoittautuvat harkitsemattomiksi yrityksiksi paeta lähimenneisyyttä. Utopistisuudessaan suunnitelmat jättävät huomioimatta nykyhetken, eikä itse yleisö taida oikein enää tietää, mitä se voi uudelta teatterilta odottaa. Kaikki ovat jo kauan sitten kyllästyneet puheisiin mahtavasta neuvostoajasta, rapistuviin historiallisiin aatelistaloihin, Stalinin terrorin tuomitsemiseen, suohöyryjen tummentamaan konstruktivismiin, brežneviläisen pysähtyneisyyden pilkkäämiseen jne. Nyt tekisi mieli saada vaihteeksi jotain uutta. Vaikkapa teatteri, jossa on hiotun kristallikiven muotoinen kullattu kupoli. Joka on avara, puhdas ja taloudellisesti kannattava – täydellinen kulttuuripyhättö kunnan turisteja varten. Samaan aikaan vanha neuvostoperintöä hengissä pitävä negatiivinen ajattelutapa voi jatkua loputtomiin. Sekä Moskovan että Pietarin uudisrakentamista kritisoidaan jatkuvasti eklektismistä, mutta eikö arkkitehteillemme ole viime vuosikymmenet opetettu juuri historismia? Sekin, että kilpailun voitti ranskalaisen sosialismin hoviarkkitehti tuo mieleen onnellisen neuvostolapsuuden. Uuden teatterin sijaan olemmekin saamassa jotain, joka symboloi neuvostoajan kulttuuriretkiä: foliokääreeseensä sulaneen suklaakaramellin, jota Perraultin kupoli aivan selvästi muistuttaa.

Venäjän kielestä suomentanut Ulla Hakanen